

Ольга СІТКАРЬОВА

ФОРМУВАННЯ ОЛЕНІНСЬКОГО ПОДВІР'Я КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

Територія, що отримала назву Оленінське подвір'я, розташовується у безпосередній близькості від відомого з давнини Гостинного двору Києво-Печерської лаври, який згадується в Арсеніївському рукописі «Житие Преподобного Феодосия Печерского»

У XV–XVII ст. ця територія входила до складу т. зв. Печерського містечка, що знаходилося під юрисдикцією Києво-Печерського монастиря. Виникнення містечка було зумовлено сукупністю сприятливих історичних, природно-географічних й економічних чинників. У структурі простору Києва Печерське містечко виконувало функцію аграрно-промислового поселення, орієнтованого на задоволення потреб передусім розташованих в Печерській частині Києва монастирів: Києво-Печерського, жіночого Вознесенського та Пустинно-Миколаївського. У зв'язку з цим напрям розвитку Печерського містечка визначався специфічною роллю, яку відігравали у суспільстві ці монастирі, насамперед Києво-Печерський [1].

За часів архімандритів Єлисея (Плетенецького), Захарія (Копистенського) та Петра (Могили), які багато зробили, аби привернути релігійну увагу до Печерського монастиря, він став однією з найавторитетніших церковних інституцій на українських теренах. Наявність у монастирі різноманітних і численних реліквій стимулювали прилив сюди великої кількості паломників, обслуговування яких стало одним із напрямів господарчої діяльності мешканців Печерського містечка. Це так само сприяло розвитку тут відповідної інфраструктури та росту поселення, що поступово перетворилося з невеликого села на містечко [2].

На карті Великого Литовського князівства Миколая-Христофора Радзивілла (1613 р.) цю територію ще не позначено містечком, втім уже 1638 р. Афанасій Кальнофойський говорить про неї саме так [3]. На карті Гійома Левассера де Боплана Печерськ показаний як укріплене містечко [4].

Павло Алеппський у 1654–1656 рр. назвав Печерське містечко «большим

городом». Загальна чисельність населення містечка на середину XVII ст. сягнула, за даними Боплана, 2 тис. осіб (ця цифра, вірогідно, завищена). Проте наявність на території Печерського містечка, крім монастирів п'яти церков (церки Спаса на Берестові, Параскеви П'ятниці, Феодосія Печерського, Воскресіння Христова, Різдва Господня), що функціонували як парафіяльні, свідчить про велику чисельність населення Печерського містечка.

Територія, що пізніше буде зватися Оленінське подвір'я, розташовувалася біля перетину двох шляхів, які проходили крізь Печерське містечко: Переяславський шлях з Києва, що вів до Дніпровської пристані, а потім через Наводницький перевіз — на лівий берег Дніпра та до Москви, а також шлях на Васильків та далі на Польщу.

До XVIII ст. на території Оленівського подвір'я були відсутні будь які побудови. Так, на плані полковника Івана Ушакова 1695 р. тут зображені лише сади й городи [5]. Супутники антиохійського патріарха Макарія, як згадував Павло Алеппський, їхали по Печерському містечку «среди бесчисленных садов, где несчетные тысячи ореховых и шелковичных деревьев и множество виноградных лоз».

Коли за царя Петра I навколо Києво-Печерського монастиря 1706 р. було закладено потужну земляну бастионну фортецю, мешканців Печерського містечка було відселено, і вся ця територія відійшла до військового відомства. Незабаром територія фортеці була щільно забудована різними спорудами військово-адміністративного призначення.

Серед них були будинки, в яких розташовувалися служби Київського генерал-губернатора, у тому числі Київська губернська канцелярія.

1734 року, за генерал-губернаторства В. П. Шереметєва, секретарю Київської губернської канцелярії Матвію Судейкіну було дозволено побудувати на території Києво-Печерської фортеці одноповерховий дерев'яний на кам'яному фундаменті будинок. Територія, де мав бути побудований вищезгаданий будинок, в архівних документах зветься «двор выше гостиницы», «лаврское подворье, состоящее в крутости между гостиницею, виноградным огородом и Воскресенским цвинтаром» [6]. Таку назву на той час подвір'я отримало завдяки тому, що поруч нього знаходився великий сад та виноградник, що тоді належали Київській губернській канцелярії.

На плані Києво-Печерської фортеці 1745 р. біля вищезгаданого будинку зафіксовані кілька господарчих споруд. М. Судейкін жив у цієї садибі до самої смерті 1777 р.

Наприкінці XVIII ст. Києво-Печерська лавра безуспішно намагалася вирішити питання щодо передачі їй території вищезгаданого подвір'я. Таке клопотання за дорученням Духовного собору монастиря підготував колишній майор

Микола Потьомкін, який прийняв у лаврі чернечий постриг під ім'ям Маркіяна¹ та згодом став ієромонахом, блюстителем Ближніх печер [7].

Пізніше на повір'ї жили, під час свого перебування в Києві, члени родини Оленіних. Так, після повернення 1786 р. з Дрездену (після навчання в Артилерійській школі) тут зупинявся, коли служив в артилерії та в Псковському драгунському полку, О. М. Оленін².

З ім'ям О. М. Оленіна пов'язане перше наукове дослідження (у розумінні цього слова на той час) 1810 р. найдавнішої пам'ятки архітектури — церкви Спаса на Берестові. Воно здійснювалося членами наукової експедиції, створеної за вказівкою імператора Олександра I 1809 р. для вивчення старовини бага-

¹ Маркіян (Потьомкін Микола) — ієромонах Києво-Печерської лаври, блюститель Ближніх печер. Був рудичем Михайла Сергійовича Потьомкіна (1744–1783), який отримав прізвисько Святий. Останнього Катерина II відправила в Ясси для виконання відповідальної місії привезення листування імператриці з її фаворитом покійним генерал-фельдмаршалом світлішим князем Г. А. Потьомкіним-Таврійським і для виконання грошових розрахунків по наданих князю як головнокомандуючому російської армії величезним коштам (до 40 млн. руб.). Повертаючись назад, М. С. Потьомкін, не доїжджаючи 100 верст до Києва, несподівано захворів і помер.

² Оленін Олексій Миколайович (1763–1843) — директор Публічної бібліотеки, президент Академії мистецтв, член Державної ради. Син статського радника Миколи Яковлевича Оленіна (?–?) від княжни Анни Семенівни Волконської (1737–1812). Юнкер Пажеського корпусу. 1780 р. відправлений до дрезденської Артилерійської школи. Після повернення до Росії служив в артилерії, й у травні 1786 р. обраний членом Російської Академії за складене ним «толкование многих военных русских старинных речей». З 1789 по 1795 рр. служив у Псковському драгунському полку і брав участь в шведській і польській кампаніях у чині батареїного командира, потім був інженером у Фінляндії. Після переходу на державну службу поступив у квітні 1795 р. в Асигнаційний банк та незабаром став керівником контори з покупки металів, а потім — управляючим Монетним двором. З жовтня 1799 р. служив в Сенаті — обер-прокурором 3-го Департаменту і керівником Юнкерської школи. 1801 року отримав звання статс-секретаря Державної ради по Департаменту державних і духовних справ, з кінця 1806 р. управляв Канцелярією головнокомандуючого земським військом 1-ї області і протягом року (1807–1808 рр.) обіймав посаду чергового генерала. З 27 квітня 1808 р. — помічник директора імператорських бібліотек. 1 січня 1810 р. отримав клас таємного радника, призначений статс-секретарем Департаменту цивільних і духовних справ Державної ради. З жовтня 1811 р. був директором Імператорської Публічної бібліотеки. З квітня 1812 р. виконував обов'язки державного секретаря. 17 квітня 1817 р. був призначений президентом Імператорської Академії мистецтв. 29 квітня 1827 р. призначений членом Державної ради. Широкою популярністю користувався салон Оленіних. Їх будинок в Санкт-Петербурзі й у Пріютині привертав багато діячів науки і мистецтва. О. М. Оленін був талановитим художником, вченим, знавцем старожитностей, письменником, археологом, істориком. Імператор Олександр I охарактеризував його: «tausendkünstler» (тисячеискусник).

тьох міст Російської імперії. Ініціатива організації експедиції належала саме О. М. Оленіну, який на той час вже був президентом Імператорської Академії мистецтв та директором Імператорської Публічної бібліотеки [8].

З 1808 р. у Києві розміщувалося командування резервної частини російської армії на чолі з генерал-майором О. П. Єрмоловим. 1810 року у зв'язку з підготовкою до війни з Наполеоном та необхідністю розміщення на території фортеці додаткового військового контингенту Київська інженерна команда склала відомість усім «цивильним строениям» у фортеці, а військовий інженер генерал-майор Глухов виконав «Чертеж внутри Киево-Печерской крепости расположенному цивильному зданию». У цих документах зафіксовані споруди, що знаходилися у цей час на території Оленінського подвір'я [9].

У Києві неодноразово бували сини¹ О. М. Оленіна від шлюбу з Є. М. Полторацькою²: Микола, Петро та Олексій. Вони брали участь в війнах з наполеонівською Францією. Один з них — Микола Олексійович — прапорщик Семеновського полку, був на цій війні вбитий, другий — Петро Олексійович³ — генерал-майор, відзначився під містом Красне. Його ім'я часто згадується у відомих

---

¹ О. М. Оленін мав від шлюбу з Єлизаветою Марковною (уродж. Полторацькою) трьох синів: Микола (1793–1812) — прапорщика Семеновського полку, який був вбитий в війні з Наполеоном 1812 р.; Петра (1793–1868) — гвардії-майора; талановитого художника-любителя Олексія (1737–1854) — дійсного статського радника, та двох доньок: Варвару Олексіївну (1802–1877), дружину двоюрідного дяді дійсного статського радника Григорія Миколайовича Оленіна, Анну (1808–1888), яка була замужем за полковником лейб-гвардії Гусарського полку сенатором Андро де Лонжероном (1804–1885). Розум та вроду Анни Олексіївни оспівували Козлов, Гнедич, Крилов, Веневітінов і Пушкін. Останній був закоханий в неї та просив її руки, але невдало.

² Полторацька (уродж. Оленіна) Єлизавета Марківна (1768–1838) — донька дійсного статського радника Марка Федоровича Полторацького, керуючого придворною співочою капелюю, від шлюбу з Агафоклюю Олександрівною Шишковою. Вона була одружена з Олексієм Миколайовичем Оленіним (1763–1843), який пізніше став директором Імператорської Публічної бібліотеки, президентом Академії мистецтв та членом Державної Ради. Єлизавета Марківна поділяла наукові і художні інтереси чоловіка та членів «оленінського гуртка», що складався з письменників і поетів, вчених і художників, які збиралися в її салоні, в «Ноєвому ковчезі». Тут, за словами Ф. Ф. Вігеля, «разнородное, не менее того весьма согласное, общество давало ему вид трогательной патриархальности». Про будинок Оленіних він писав: «Дом сей был уважаем, по-моему, он мог называться образцовым, хотя имел и мало подражателей». За словами графа С. С. Уварова, вона була «образец женских добродетелей, нежнейшая из матерей, примерная жена, одаренная умом ясным и кротким нравом».

³ Оленін Петро Олексійович (1794–1868) — син О. М. Оленіна та Є. М. Полторацької, учасник Вітчизняної війни 1812 р.; з 1819 р. штабс-капітан лейб-гвардії Семеновського полку, пізніше генерал-майор, художник-любитель. Був одружений на Марії Сергіївні (уродж. Львової) (1810–1899).

«Записках» О. П. Єрмолова разом з генерал-лейтенантами М. М. Раєвським Старшим, П. П. Коновнициним, генерал-майором Д. П. Неверовським, полковником Потьомкіним.

До 1816 р. у колишньому будинку М. Судейкіна мешкали родичі третього сина О. М. Оленіна — полковника Олексія Олексійовича¹, а також родичі чоловіка доньки О. М. Оленіна Варвари, що була замужем за двоюрідним дядею дійсним статським радником Григорієм Ніканоровичем Оленіним (1797–1843). Джерела згадують родичку останнього дворянку Анастасію Оленіну, що 1816 р. мешкала у вищезгаданому будинку [10]. За прізвищем Оленіних вищезгадане подвір'я отримало з 1810-х свою назву «Оленінське».

З родиною Оленіних пов'язано кілька віршів О. С. Пушкіна, який ще на початку 1817 р. став частим відвідувачем дому Оленіних у Санкт-Петербурзі і мизи Пріютіно, і тут познайомився з А. О. Оленіною, в яку палко закохався. Збереглися зізнання поета у листах до П. А. В'яземського (1828), помети «Annette Pouchkine», її ініціали і портретні зарисовки — на рукописах «Полтавы» (літо 1828 р.).

Родичка Є. М. Оленіної (уродж. Полторацької) Єлизавета Федорівна, теж уроджена Полторацька, була дружиною тодішнього київського губернатора І. Я. Бухаріна. В їх домі бував О. С. Пушкін підчас приїздів до Києва 1820 та 1821 рр.² Є. Ф. Полторацькій доводилася кузиною Анна Петрівна Керн, якій поет присвятив відомий вірш.

Після завершення війни з Наполеоном Києво-Печерська лавра у зв'язку

¹ Оленін Олексій Олексійович (1798–1854) — син О. М. Оленіна від Єлизавети Марківни (уродж. Полторацької), вихованець Пажеського корпусу (вип. 1817 р.) з 1817 р. прапорщик Генерального штабу, прикомандирований до Военно-топографічного депо, з 1827 р. чиновник Азіатського департаменту, Департаменту справ, Міністерства юстиції та інші відомств, надалі дійсний таємний радник; член Союзу благоденства. За жорстоке відношення вбитий власними кріпосними (Крест'янское движение в России в 1850–1856 гг.: Сб. документов. — М., 1962. — С. 715). Був одружений з княжною Олександрою Андріївною Долгоруковою (пом. 1859) (Остафьевский архив кн. Вяземских. — СПб, 1899–1909. — Т. III. — С. 220; Звенья: Сб. материалов и документов по истории литературы, искусства и общественной мысли XIX в. — М., 1932. — Т. V. — С. 163, 168).

² Перший раз Пушкін прибув до Києва 14 травня 1820 р. Він зупинився у своїх знайомих Раєвських у будинку на Печерську (зараз вул. Михайла Грушевського, 14). Поет зустрівся з Львом Давидовим, братом поета — партизана Дениса Давидова. Другого разу Пушкін відвідав Київ наприкінці січня 1821 р. разом з братами Василем та Олександром Давидовими. У Київ вони прибули на зимовий Контрактний ярмарок. У місті поет жив близько двох тижнів, спочатку у Давидових (будинок не зберігся), потім у Раєвських на Печерську. Саме у Києві поет познайомився з дочкою губернаторського предводителя дворянства графа Адама Ржевуського Кароліною Собанською, якій він згодом присвятив вірш «Что в имени тебе моем?» Вона була рідною сестрою Євеліни Ганської, майбутньої дружини Оноре

зі збільшенням кількості людей, які приїздили на Божу молитву, розпочала активно клопотати про передачу їй території Оленінського подвір'я. У цьому питанні монастирю допомогла графиня Анна Родіонівна Чернишова¹ (уродж. фон Ведель), удова відомого військового діяча, генерал-фельдмаршала, сенатора, графа З. Г. Чернишова². У червні 1816 р. вона зупинялася в будинку на Оле-

Бальзака. У неї поет був, очевидно, закоханий. У будинку Бухаріна Пушкін познайомився з польським поетом-романтиком, активним діячем польсько-російського визвольного руху Густавом Олізаром. Усі ці особи тісно спілкувалися та відвідували один одного з візитами. Отже на території Києво-Печерської фортеці, у тому числі на Оленінському подвір'ї, свого часу перебувало багато визначних людей.

¹ Чернишова Анна Родіонівна (1744–1830) — графиня, статс-дама (с 1773). Старша донька генерал-поручика барона Іродіона Кондратійовича фон Веделя (?–1754) від шлюбу з Анастасією Богданівною Парсек (сестрою генерал-аншефа Петра Богдановича Парсека). Після смерті матері, а потім і батька, з 7-річного віку виховувалась при дворі імператриці Єлизавети Петрівни. 1762 року, за імператора Петра III, стала фрейліною. С. О. Порошин у «Записках» писав, що малолітній великий князь Павло Петрович (майбутній імператор Павло I) був закоханий у фрейліну фон Везель, яка була удвічі старша за нього. 1762 року взяла шлюб з генерал-аншефом графом Захаром Григоровичем Чернишовим (1722–1784), який став згодом віце-президентом (з 1763) і президентом Військової колегії, намісником Полоцької та Могильовської губерній (з 1772), градоначальником Москви (з 1782), сенатором, генерал-фельдмаршалом (з 1773). У серпні 1773 р. А. Р. Чернишова отримала чин статс-дамі. 1797 року, у день коронації Павла I. імператор нагородив її орденом Св. Катерини I ступеня. Дітей від З. Г. Чернишова не мала. Займаючи надто значне положення при дворі й у світі, графиня Чернишова була відомою палким й норовливим характером. Її камеристка так характеризувала графиню: «Вельможна насто-ящая, гордая, пышная и ох какая крутая да капризная. Все у ней выходило невзначай и временем: когда милость, а когда и гроза. Часом, бывало, станет вдруг богомольно, милостива, обходительна, и тогда уж добрым делам конца и меры нет. По целым неделям богу молится и постится, словно схимница какая, бедных людей и нищую братию щедро награждает, допускает к себе всякого, кто имеет просьбу к ней, и всем-то помочь старается; благодетельствует, по церквам и монастырям деньги без счета сыплет; а в иное время, что чаще бывало, просто и приступу к ней нет, такова делалась грозна и капризна...» Під час війни з Наполеоном графиня Чернишова, будучи уже вдовою, мешкала у своєму маєтку в Смоленській губернії. Як відомо, головний удар французької армії був спрямований вздовж осі Вільно–Смоленськ–Москва. Втім графиня не схотіла від'їжджати зі Смоленська і була тут під час окупації міста французами. Померла у Смоленську у віці 86 років й похована там же на цвинтарі жіночого Вознесенського монастиря. Сім'я Чернишових рахується серед вкладників у Києво-Печерській лаврі.

² Чернишов Захар Григорович (1722–1784) — граф, генерал-аншеф, віце-президент (з 1763 р.), президент Військової колегії, намісник Полоцької та Могильовської губерній (з 1772 р.), градоначальник Москви (з 1782 р.), сенатор, генерал-фельдмаршал (з 1773 р.). Після недовгої служби у Російському посольстві у Відні, у 22-річному віці, будучи полковником, був камер-юнкером великого князя Петра Федоровича (майбутнього імператора Петра III).

нінському подвір'ї, коли приїздила до Києва на Божу молитву зі свого маєтку у Смоленську. Незабаром будівля на Оленінському подвір'ї була передана монастирю, і Духовний собор Лаври розпорядився провести тут ремонтні роботи.

У зв'язку з цим 1817 р. ієромонах Амфілохій¹ підготував відповідні пропозиції, що зафіксовані на кількох планах [11].

У 1817–1819 рр., як свідчить фіксаційні та виконавчі кресленики, складені Амфілохієм, на території Оленінського подвір'я знаходилося декілька споруд, зокрема дерев'яний, на кам'яному фундаменті великий багатокімнатний одноповерховий панський будинок і господарські служби: пекарня й комора з льохом, дровитня, сарай з льодовнею, стайня, каретня. Територія подвір'я була обнесена огорожею, а в західній її частині були влаштовані ворота з калиткою. На креслениках Амфілохія є підписи: погодження митрополита київського, архімандрита Києво-Печерської лаври Серапіона [12].

Після ремонту 1817 р. будинок було передано в аренду «на пятилетнее содержание сестрам Лыковым» [13], проте вони, ймовірно, користувалися ним до 1825 р. Принаймні у джерелах за цей рік, що стосуються цього будинку, згадується поміщиця Марфа Ликова [14].

З 1830 р. будинок орендувала княгиня Катерина Сергіївна Кудашева (у чернецтві Єфросинія) — мати князя надвірного радника, учасника війни з Францією 1812 р. та походів до Європи 1813–1814 рр. Сергія Даниловича (1795–1862) та Миколи Даниловича Кудашевих. Останній був одружений з Катериною Михайлівною (уродж. Кутузовою) — донькою підполковника, згодом фельдмаршала та світлішого князя М. І. Кутузова-Смоленського, від Катерини Іллівни (уродж. Бібікової) (1754–1824).

С. Д. Кудашев був похований поруч з матір'ю. На його могилі вдова князя графиня Матильда де Шуазель-Гуф'є встановила пам'ятник у вигляді хреста з білого мармуру, який і зараз можна побачити. К. С. Кудашева мешкала на території Оленінського подвір'я до смерті 17 квітня 1847 р. (у віці 85 років) та була похована у Києво-Печерській лаврі на території Ближніх печер біля Хрестоздвиженської церкви. 1839 року, за кілька років до смерті, вона зробила ко-

---

¹ Амфілохій (Мартинів Олексій Іванович) (?–?) — економ, скарбник Києво-Печерської лаври, намісник. Освіту здобув, ймовірно, у Київській академії. Мабуть там прийняв чернечий постриг. 1742 року був тут монастирським служителем. 1760 року підготував підручник з геометрії. Про це свідчить примітка на рукописі, що зараз зберігається в Інституті рукописів НБУВ (ф. 306, спр. 407–412): «Сия геометрия писана, черчена и рисована Алексеем Ивановым, сыном Мартыновым, что ныне Печерской эконом Амфилохий, а потом и казначей Киевопечерския лавры, писана и черчена 1760 года, и рисована тогда же» (Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в г. Киеве. — М., 1896. — Вып. 2. — С. 127–128; Акты и документы).

штовний вклад до Києво-Печерської лаври — позолочені срібні царські врата вагою «два пуда двадцять фунтів и семьдесят пять золотников» до іконостаса Архангельського приділа Успенського собору [15].

В середині XVIII ст. на території Оленінського подвір'я, судячи з експлікації до його плану, розташовувалися: «амбар, кладовая с погребом, каретний сарай с ледовней и конюшня со стойлами», три «жилые избы», ленник та колодязь.

З кінця 1850-х розпочинається реконструкція подвір'я.

1859 року господарські споруди були знесені та на їхнє місце у 1860–1866 рр. за проектом архітектора П. І. Спарро був зведений новий будинок (корпус № 58 за сучасною нумерацією). Він був споруджений на ділянці різкого перепаду рельєфу, у зв'язку з чим тильний (східний) фасад споруди виявився триповерховим, з напівпідвальними приміщеннями, а головний (західний) фасад — двоповерховим на підвальному приміщенні. Будинок цегляний, критий вальмовим дахом по дерев'яних кроквах. Розпланування споруди: коридорне двобічне.

Первісний декор будинку зберігся на тильному (східному) та частково торцевому (південному) фасадах. Вікна на цих фасадах — з лучковими перемичками та підвіконними поличками. Східний тильний, досить високий на вигляд фасад декоровано міжповерховим гуртом та вінцевим карнизом¹.

Споруда замикає собою із заходу об'ємно-просторовий вигляд комплексу будівель Гостинного двору.

У 1850–1852 рр., теж за проектом архітектора П. І. Спарро, на місці старої огорожі та брами були побудовані нові кам'яні огорожа, брама та сторожка, а також брама з огорожею на в'їзді з території Києво-Печерської фортеці до Нижньої лаври (сучасний корпус № 71-А).

1876 року частина території Оленінського подвір'я відійшла до церкви Воскресіння Христова. 1884 року тут було зведено споруду, яка відгородила подвір'я Воскресенської церкви від Оленінського подвір'я. Ця будівля (корпус № 71 за сучасною нумерацією) являє собою витягнуту за віссю схід-захід Г-подібну у плані споруду довжиною 40,35 м, фасади якої вирішені у спрощених архітектурних формах. При зведенні корпусу № 71 була знесена одна з вищезгаданих «жилых изб».

З цього часу забудова Оленінського подвір'я, як свідчать архівні джерела,

---

¹ 1889 року за проектом військового інженера О. П. Середи до головного (західного) фасаду був прибудований «ватерклозет ... при теплом коридоре». Він розмістився у двоповерховій цегляній прибудові, зробленій до правої частини західного фасаду. Одночасно, вздовж цього фасаду, було влаштовано дерев'яну засклону галерею.

за невеликим виключенням, істотно не змінилася. В експлікації до «Генерального плану Цитадели гор. Киева с показанием всех Лаврских церквей и зданий, занимаемых митрополитом и монашествующей братией, Ближних и Дальних пещер и Странноприимной Гостиницы» корпус № 58 позначений як «каменный 3-этажный дом с номерами для гостей», а корпус № 71-А — «каменная одноэтажная квасня, кладовая с ледником, сторожка у ворот». Замість невеликої за розмірами «жилої избы», що розташовувалася на Оленінському подвір'ї вздовж огорожі в його північній частині побудували великий дерев'яний «сарай для странников». Ця споруда зафіксована на фото кінця ХІХ ст. Колишній «панський будинок» в центрі подвір'я все ще не був розібраний.

З 1878 по 1919 р. на Оленінському подвір'ї мешкала удова генерала Миколи Степановича Леонова¹ (уродж. Синельникова). На її кошти в Києво-Печерській лаврі на кладовищі біля церкви Різдва Богородиці, де були поховані брати — генерали Микола та Степан² Степановича Леонови, був встановлений надгробок³.

Отже, наприкінці ХІХ ст. територія Оленінського подвір'я була щільно забудована та використовувалася для обслуговування численних гостей, що прибували до Києво-Печерської лаври на богомолля.

Усі споруди, за виключенням вищезгаданого дерев'яного «сарая для странников», були кам'яними.

У такому вигляді подвір'я зафіксоване на плані Києво-Печерської Лаври, складеному 1920 р. лаврським архітектором В. Івановим.

Після жовтневого перевороту 1917 р. будівлі, що розміщувалися на території колишнього Оленінського подвір'я, перебували у підпорядкуванні Соцбе-

¹ Микола Степанович Леонов (1824–1877) — генерал-майор, командир Першої гвардійської кавалерійської дивізії. Учасник військових дій на Кавказі (1845–1846 рр.), у Польщі (1845 р.), у Російсько-турецькій війні (1877–1878 рр.). Відзначився при взятті міста Врану, де йому встановлено пам'ятник. Мав багато нагород, у тому числі ордени Св. Станіслава I та II ст., Св. Анні I та II ст., Св. Володимира IV та III ст., Св. Георгія IV ст., золоту шаблю з написом «За храбрость» та перстень з діамантом.

² Степан Степанович Леонов (1834–1899) — генерал від кавалерії, командир Сімнадцятого армійського корпусу. Учасник Кримської війни (1853–1856 рр.) та Російсько-турецької війни (1877–1878 рр.). Відзначився у битві біля м. Гайдаткіся та біля Карахасанкіся. Нагороджений багатьма орденами, в тому числі Св. Станіслава I та II ст., Св. Анні I та II ст., Св. Володимира IV, III та II ст., Білого Орла, а також золотою шаблею з діамантами. Помер у Києві.

³ Пам'ятник був виконаний Санкт-Петербурзьким скульптором М. І. Бариним у стилі модерн з рожевого бучардованого граніту у вигляді конусоподібної голили. На надгробку є такий написом: «Донской казак генерал-майор Николай Степанович Леонов. Умер в Болгарии 21 ноября 1877 г. во время войны за освобождение славян. Супругу и другу — О. Леонова, урожденная Синельникова».

за та використовувалися переважно як житло. Призначення корпусів залишалося незмінним до 1951 р. Потім тривалий час вищезгадані корпуси орендувало виробниче об'єднання «Укрнафта» Міністерства нафтової промисловості СРСР та Експлуатаційна дільниця № 8 Спеціалізованого управління протишквливних підземних робіт міста Києва. У цей час крім службових приміщень цих організації тут розміщувався гуртожиток.

З 1990-х у зазначених корпусах розмістилися служби Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, а зараз вони передані в користування Свято-Успенській Києво-Печерській лаврі.

1. *Сіткарьова О. В.* Архітектурний ансамбль Києво-Печерської лаври та її історичного оточення за доби гетьмана І. С. Мазепи. — К., 2005. — С. 148.

2. Там само.

3. *Кальнофойский А.* Тератургима // Київ: Історичний огляд (карти, ілюстрації, документи). — К., 1982. — С. 14.

4. *Олейников А. А.* Атлас карт України XVII ст. французького інженера Гійома Левассера де Боплана. — К., 2006. — С. 13.

5. История Киева: В 4 т. — К., 1984. — Т. 2.

6. *Сіткарьова О. В.* Архітектурний ансамбль Києво-Печерської лаври кінця XVIII — початку XX століть. — К., 2001. — С. 12.

7. ЦДАК, ф. 128, оп. 1 заг., спр. 634 (1784); ЦДАК, оп. 1 заг., спр. 634 (1784 р.), оп. 1 черн., заг., спр. 317 (1785 р.), спр. 1170 (1785 р.), оп. 2 черн., спр. 100 (1778 р.)

8. *Сіткарьова О. В.* Архітектурний ансамбль Києво-Печерської лаври... — С. 65.

9. *Ситкарева О. В.* Киевская крепость XVIII-XIX вв. — К., 1997. — С. 84.

10. ЦДАК, ф. 128, оп. 1 заг., спр. 1405.

11. *Сіткарьова О. В.* Архітектурний ансамбль Києво-Печерської лаври... — С. 50.

12. Там само. — С. 51.

13. ЦДАК, ф. 128, оп. 1 заг., спр. 1375, там само, оп. 1 загальноічерн., спр. 930.

14. ЦДАК, ф. 128, оп. 1 банк., спр. 167.

15. *Сіткарьова О. В.* Успенський собор Києво-Печерської лаври: До історії архітектурно-археологічних досліджень та проекту відбудови. — К., 1999. — С. 218.